

УДК 657.246

Я. П. Мельничук,

аспірант, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕСПЕЧЕННЯ СЕРТИФІКАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Y. Melnychuk,

PhD, Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv

THE INFORMATION SUPPORT OF LAND CERTIFICATION AND IT'S USE FOR ORGANIC PRODUCTION

У статті виявлено сприятливі умови для здійснення органічного землеробства на території України та проаналізовано вигоди від даного виду землеробства. Також розглянуто процес впровадження органічного землеробства в Україні та доведено необхідність виробництва органічної продукції. Здійснено аналіз придатних територій для вирощування органічної продукції, виділено найбільш придатні регіони для здійснення органічного землеробства на основі даних забрудненості земель на відповідних територіях. Розглянуто механізм правового регулювання охорони ґрунтів сільськогосподарського призначення та здійснення сертифікації таких земель. Досліджено документальне оформлення земельних ділянок для виробництва органічної продукції, а саме такі документи, як паспорт поля, технологічна карта та книга історії полів. Доведена необхідність використання зазначених документів при переході господарства на органічне землеробство.

The article revealed favorable conditions for organic agriculture in Ukraine and analyzed the benefits of this type of agriculture. Also the process of implementing organic farming in Ukraine and necessity of organic production has been reviewed. The analysis of suitable areas for growing organic production is provided, selected the most suitable areas for the implementation of organic farming based on land contamination in the territories. The mechanism of legal regulation of soil for agricultural purposes and the certification of such land has been reviewed. The documentation of land for the production of organic products has been investigated, namely documents such as field's passport, technological map and field's history book. The necessity of using these documents in transition to organic agriculture has been established.

Ключові слова: органічне землеробство, органічне виробництво, органічна продукція, сільськогосподарська продукція, документальне оформлення, первинні документи, паспорт поля, технологічна карта, книга історії полів.

Key words: organic agriculture, organic farming, organic products, agricultural products, documentation, source documents, field's passport, technological map, field's history book.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В останні роки населення все частіше стало замислюватись над якістю продуктів харчування, що воно споживає. Збільшення обсягів інтенсивності виробництва продукції, його здешевлення веде до погіршення якості продуктів харчування, що напряду відображається на здоров'ї споживачів. Водночас на ринки про-

сувається якісно нова, органічна продукція. В Україні є землі та природно-кліматичні умови необхідні для вирощування такої продукції. Проте нормативна база з питань виробництва органічної продукції потребує удосконалення, а інформаційні аспекти органічного землеробства, недостатньо висвітлені в науковій літературі.

Рис. 1. Придатність території України для вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції

Джерело: [7].

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням інформаційного забезпечення сертифікації земельних ділянок для виробництва органічної продукції займалися ряд вітчизняних науковців і практиків: В.В. Бальковський, М.М. Городній, Д.О. Мельничук, С.А. Подолінський, В.В. Сінтинський, І.А. Шувар та інші.

МЕТА СТАТТІ

Ціллю статті є дослідження документально оформлення процесу сертифікації земельних ділянок, їх стану, використання для виробництва органічної продукції та дослідження земельного потенціалу органічного землеробства в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Потреби інформаційного забезпечення виробництва екологічно чистої продукції рослинництва вимагають додаткового, якісно нового підходу до отримання бухгалтерської інформації, яка використовується для управління ефективністю галузі, що і зумовлює актуальність теми.

Україна має значний земельний потенціал для виробництва органічної сільськогоспо-

дарської продукції. Зростання споживання такої продукції на внутрішньому ринку сприяє розвитку власного органічного виробництва. Так, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, складає вже понад триста тисяч гектарів, а наша держава займає почесне двадцяте місце світових країн-лідерів органічного руху. Частина сертифікованих органічних площ серед загальної площі сільськогосподарських угідь України складає близько 0,9%. При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на вирощуванні зернових, зернобобових та олійних культур.

Приблизно 40% території України займають потенційно родючі ґрунти, які не забруднені до небезпечних меж, і на яких можливе вирощування екологічно чистої продукції на рівні найсуворіших світових стандартів (Північно-Полтавський, Вінницько-Прикарпатський, Південно-Подільський, Північно-східно-Луганський (рис. 1). Високий вміст гумусу (3—5%) і суглинковий механічний склад чорноземів забезпечують високу врожайність, особливо зернових та олійних культур, а виробничий по-

тенціал сільського господарства України, який використовується лише на 30%, дозволяє виробляти у 10 разів більше продукції, ніж було витрачено [7].

Тобто більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській та Сумській областях. Українські сертифіковані органічні господарства — мають різну земельну площу — від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до декількох тисяч гектарів ріллі.

Дослідження здійснені Федерацією органічного руху України свідчать, що сучасний внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні почав розвиватись з початку 2000-х років, склавши: у 2007 році — 500 тис. євро, в 2008 році — 600 тис. євро, у 2009 — 1,2 млн євро, у 2010 — 2,4 млн євро, у 2011 р. цей показник зріс до 5,1 млн євро, у 2012 році — до 7,9 млн євро, у 2013 р. — до 12,2 млн євро, а у 2014 р. — до 14,5 млн євро.

Механізмом охорони ґрунтів сільськогосподарських земель є добровільна сертифікація ґрунтів. Правовою основою сертифікації ґрунтів на сьогодні є наказ Мінагрополітики України "Про добровільну сертифікацію земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення" від 09.04.2008 № 235, ГСТУ 46.075-2004 "Якість ґрунтів. Сертифікація земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення" та ГСТУ 46.081:2004 "Якість ґрунтів. Сертифікація земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення. Вимоги до органів з сертифікації земель та порядок їх акредитації". Між тим, цей механізм буде ефективним лише тоді, коли між сільськогосподарськими виробниками буде точитися досить жорстка конкуренція. За інших умов проводити добровільну сертифікацію доцільності немає.

Відповідно до вимог статей 37 та 54 Закону України "Про охорону земель" з метою здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів систематично проводиться їх агрохімічне обстеження, видаються агрохімічні паспорти, в яких фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів і рівні їх забруднення [3].

Завданням агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення є визначення показників якісного стану ґрунту, їх зміни внаслідок господарської діяльності, а також умов для раціонального використання мінеральних і органічних добрив у господарствах всіх форм власності, збере-

ження від забруднення, відтворення їх родючості [5].

Документ, в якому зосереджена інформація про родючість ґрунтів та їх агроекологічний стан, тобто забрудненість антропогенними токсикантами називається еколого-агрохімічним паспортом поля. Розробляється він для кожного поля або земельної ділянки на основі матеріалів агрохімічного, радіологічного та інших видів моніторингу ґрунтів, у тому числі на вміст важких металів і залишків пестицидів. Використовуючи паспорт поля, обґрунтовують заходи, спрямовані на раціональне використання та підвищення родючості ґрунтів, поліпшення їх агроекологічного стану.

Паспорт поля представляє собою розгорнуту таблицю в якій зазначаються наступні відомості про ґрунт: глибина гумусного горизонту, кислотність, тип засолення, вміст рухомих форм мікроелементів, вміст сполук фосфору та калію, залишки пестицидів та інше. В кінці таблиці виставляється агрохімічна оцінка ґрунту в балах.

Дані агрохімічної паспортизації земель використовуються в процесі регулювання земельних відносин при: передачі у власність або наданні в користування земельної ділянки, в тому числі в оренду, зміні власника земельної ділянки або землекористувача; проведенні грошової оцінки земель, визначенні розмірів плати за землю, здійсненні контролю за станом родючості ґрунтів тощо.

Форму агрохімічного паспорта та порядок його ведення встановлює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин, а саме: Державне агенство земельних ресурсів України. З метою своєчасного виявлення змін стану земель, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів ведеться моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення.

Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення включає: агрохімічне обстеження ґрунтів; контроль змін якісного стану ґрунтів; агрохімічну паспортизацію земельних ділянок [3].

Агрохімічна паспортизація орних земель здійснюється через кожні 5 років, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень — через кожні 5—10 років. Суцільне ґрунтове обстеження проводиться через кожні 20 років. Агрохімічна паспортизація земельних ділянок, що є складовою частиною моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського

призначення, здійснюється уповноваженим органом виконавчої влади з питань аграрної політики. Процедура виготовлення та видачі агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки встановлена Порядком ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01.10.2011 № 536, який зареєстровано в Мінюсті 23.12.2011 за № 151/20255. Цим наказом визначено, що агрохімічний паспорт підписується посадовою особою центрального органу виконавчої влади з питань формування та забезпечення реалізації державної аграрної політики. Паспорт має містити такі відомості: код поля, земельної ділянки; координату прив'язку; код, назву та площу ґрунтів; схему поля; тип сільськогосподарських угідь. Агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки — документ, що містить дані щодо агрохімічної характеристики ґрунтів і стану їх забруднення токсичними речовинами та радіонуклідами, форма якого затверджена наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01.10.2011 № 536 [5].

Об'єктами агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення є: рілля, у тому числі зрошувана, осушена; сіножаті і пасовища; багаторічні насадження.

Агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки видається у двох примірниках, один з яких зберігається у землевласника або землекористувача, а інший — в центральному органі виконавчої влади з питань формування та забезпечення аграрної політики.

Наявність агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки є обов'язковою при передачі земельних ділянок у власність, користування, наданні дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельної ділянки, консервації та рекультивації земель і в інших випадках, передбачених законодавством [5].

Основним технологічним документом на вирощування і збирання органічних сільськогосподарських культур є технологічні карти.

Технологічна карта являє собою нормативний документ, у якому зазначають комплекс виробничих операцій, потребу в механізованих засобах та їх використання, а також техніко-економічні показники виконання виробничої програми.

Технологічна карта відображає перелік і послідовність виробничих операцій, розміщених у хронологічній послідовності, їх три-

валість у календарних і робочих днях, склад агрегату, обслуговуючий персонал, виробіток за зміну і норму витрати палива, затрати праці на одиницю роботи і на весь обсяг робіт, потребу в механізаторах і допоміжних працівниках, потребу пального, потребу техніки, обсяг робіт в умовних еталонних гектарах, прямі витрати коштів та інше.

Якісний склад машинно-тракторного парку, типові технології вирощування сільськогосподарських культур, дані про технічний стан техніки є вихідними даними для складання технологічних карт на вирощування та збирання органічної продукції.

Зазвичай, норми внесення органічних мінеральних і рідких добрив в цілому і в тому числі під основний обробіток, при сівбі і догляді за рослинами, повинні вибиратися під запланований урожай з врахуванням наявності у ґрунті поживних речовин.

У перелік сільськогосподарських робіт технологічної карти слід включати всі операції, необхідні для одержання кінцевої продукції. Сюди також прийнято включати транспортні, навантажувально-розвантажувальні роботи і роботи попереднього року, починаючи з обробітку поля після збирання попередника і закінчуючи збиранням і заготівлею основної і побічної продукції.

Для вирощування органічної продукції необхідно, щоб землі були екологічно чистими. Для покращення стану земель необхідно здійснювати капітальні витрати на поліпшення земель, що відображаються в обліку як окремий об'єкт обліку, який амортизується у встановленому порядку.

З цього випливає, що капітальні витрати на реабілітацію земель сільськогосподарського призначення підлягають амортизації та в подальшому віднесенню на собівартість сільськогосподарської продукції. Це пов'язано з переходом від групового нарахування амортизації до пооб'єктного відповідно до змін у податковому кодексі України.

Відповідно до ПКУ капітальні витрати на поліпшення земель відносяться до 2-ї групи основних засобів та інших необоротних активів, які підлягають амортизації, й відповідно встановлено мінімальний строк корисної експлуатації 15 років. Методами нарахування амортизації на капітальні витрати на поліпшення земель є наступні: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, кумулятивний та виробничий [1]. Обрання того чи іншого методу нарахування затверджується в Наказі про облікову політику.

Також в Наказі про облікову політику можуть зазначатись відомості про облік витрат на поліпшення земель, перелік дозволених для внесення добрив та інші відомості про маркування, пакування, переміщення готової органічної продукції.

Переведення земельної ділянки зі складу земель основної діяльності до складу земель іншої діяльності є одним зі способів адаптивно-ландшафтної системи землеробства. Даний варіант передбачає використання земельної ділянки в інший цілях, що може призвести до поліпшення її природних характеристик. Фактично цим забезпечується оптимальне поєднання інтенсивного і екстенсивного використання угідь. При переведенні земель призначених для основної діяльності до складу земель іншого призначення, складається Акт. Витрата матеріалів, при переведенні земель, оформляється Накладною.

Існує такий документ, як Книга історії полів сівозмін. Це агровиробничий документ, що відображає історію кожного поля сівозмін та досягнутий рівень культури землеробства в господарстві.

У книзі історії полів наводяться дані про стан земельного фонду та його коротка характеристика. У ній має бути записано, коли і на якій площі було введено або освоєно сівозмін (польову, кормову, спеціальну), наведені схема і план переходу до сівозмін, планова і фактична площа посіву культур, чистих і зайнятих парів, коротка характеристика поля, рельєф, механічний склад ґрунту, її фізичні і хімічні властивості, потужність орного шару і вміст у ньому за даними останніх аналізів рухомих сполук фосфору, калію, переважні види бур'янів, хвороб, шкідників та ін.

Ведуться також записи про заходи боротьби з бур'янами, хворобами та шкідниками, способи збирання врожаю на кожному полі, збори основної та побічної продукції. З кожною культурою в полі відзначають обсяг проведених робіт і застосовану техніку. Записують результати всіх фенологічних спостережень у період розвитку рослин, а також окремі метеорологічні явища (опаді, суховії, заморозки, пилові бурі і т. д.).

Книга історії полів допомагає вирішувати питання більш раціонального використання землі (ріллі), визначення економічної ефективності окремих агротехнічних та інших заходів щодо збереження та підвищення родючості ґрунту. Всі дані, записані в Книзі історії полів, можуть служити додатковим матеріалом при встановленні технічно обґрунтованих норм ви-

робітку, організації оплати праці та впровадженні госпрозрахунку всередині бригади.

Хоча Книга історії полів на органічне виробництво продукції принципово відрізняється від агропаспорта тим, що в першу записують підсумки проведених агротехнічних заходів і врожайність відповідних культур по кожному полю сівозмін, а в агропаспорт — планований залежно від особливостей кожного поля та інших причин (родючості поля, біологічної особливості культури, наявності добрив, гербіцидів, сільськогосподарської техніки та рівня кваліфікації механізаторських кадрів) урожай культури та її агротехніку на майбутній рік.

Агропаспорт складається з двох розділів: характеристики поля і агротехнічних заходів. Використовується він як первинний документ для заповнення Книги історії полів і одночасно є первинним документом агронома бригади або відділення та головного агронома господарства.

Заплановані агротехнічні заходи, включені в агропаспорт кожного поля сівозмін, повинні обговорюватися з механізаторами і робочими тракторно-рільничої бригади, які будуть безпосередніми виконавцями планованих заходів. Таке ознайомлення з агропаспортами дозволяє уточнити агротехнічний комплекс на кожному полі сівозмін та краще підготувати виконавців до виконання всього комплексу завдань.

ВИСНОВКИ

В Україні є унікальні можливості для виробництва органічної продукції, від родючих ґрунтів до сприятливих природно-кліматичних умов. Земля на якій виробщується органічна продукція та технологія виробництва продукції, мають бути задокументовані. Документ, в якому зосереджена інформація про родючість ґрунтів та їх агроекологічний стан, тобто забрудненість антропогенними токсикантами називається еколого-агрохімічним паспортом поля. Основним технологічним документом на вирощування і збирання органічних сільськогосподарських культур є технологічні карти. Серед розпорядчих документів, в Наказі про облікову політику мають зазначатись відомості про облік витрат на поліпшення земель, перелік дозволених для внесення добрив та інші відомості про маркування, пакування, переміщення готової органічної продукції. Не менш важливим, є такий документ, як Книга історії полів сівозмін. Це агровиробничий документ, що відображає історію кожного поля сівозмін та досягнутий рівень культури землеробства в господарстві.

Отже, здатність до органічного землеробства можна відобразити через такі документи: паспорт поля, технологічна карта та книга історії полів. Таке документування дасть змогу полегшити процес аналізу стану ґрунту для переходу на органічне землеробство.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

2. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини [Електронний ресурс]: закон України [прийнято Верхов. Радою 3 вересня 2013 р. № 425-VII]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>

3. Про охорону земель [Електронний ресурс]: закон України [прийнято Верхов. Радою 19 червня 2006 р. № 962-IV]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-15>

4. Наказ Мінагрополітики України Про добровільну сертифікацію земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення від 9 квітня 2008 року № 235 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN37739.html

5. Наказ Мінагрополітики України Про затвердження Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки від 11 жовтня 2011 р. № 536 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1517-11>

6. Подолінский С.А. Труд человека и его отношение к распределению энергии / С.А. Подолінский. — М.: Ноосфера, 1991. — 161 с.

7. International Federation of Organic Agriculture Movements [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ifoam.org>

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "The Tax Code of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 9 July 2015).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine "About production and the circulation of organic agricultural products and raw materials", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18> 17 (Accessed 9 July 2015).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "About land protection", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-15> (Accessed 27 June 2015).

4. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2008), "About voluntary certification of land (soil) agricultural purpose", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN37739.html 17 (Accessed 9 July 2015).

5. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2011), "About approval of conduct agrochemical field passport of land", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1517-11> 17 (Accessed 9 July 2015).

6. Podolinskij, S. A. (1991), Trud cheloveka i ego otnoshenie k raspredeleniju jenerгии [Labor rights and its relation to the distribution of benefits] Noosfera, Moskow, Russia.

7. International Federation of Organic Agriculture Movements (2015), available at: <http://www.ifoam.bio/> 17 (Accessed 9 July 2015).

Стаття надійшла до редакції 16.07.2015 р.

**ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД**

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з питань

- ЕКОНОМІКИ
- ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(постанова президії ВАР України № 1-05/2 від 27 травня 2009 р.)

**ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ
24 РАЗИ
НА РІК**

www.investplan.com.ua

Тел: (044) 223 26 28, 537 14 33, 537 14 32
Тел/факс: (044) 458 10 73
E-mail: economy_2008@ukr.net